

Invasieve exoten

Herkennen en bestrijden
van nieuwe infectiebronnen

VVOG

vvog-zakboekje 2

Het standaardwerk voor terreinwerkers | Editie 2013

INHOUDSTAFEL

Woord vooraf	1
Inhoudstafel	3
Inleiding	4
Biologie van de invasieve plant	6
Beheer	7
Gebruiksaanwijzing	8

LANDPLANTEN - Houtachtigen 11

Ailanthus altissima Hemelboom	12
Baccharis halimifolia Struikaster	14
Cotoneaster horizontalis Dwergmispel	15
Cornus sericea Canadese kornoelje	16
Mahonia aquifolium Mahoniestrūk	18
Rhododendron x ponticum Pontische rododendron ...	19
Prunus serotina Amerikaanse vogelkers	20
Rosa rugosa Rimpelroos	22
Spiraea alba Witte pluimspirea	24
Spiraea douglasii Douglasspirea	25

LANDPLANTEN - Kruidachtigen 27

Fallopia japonica Japanse duizendknoop	28
Fallopia sachalinensis Sachalinse duizendknoop	29
Impatiens glandulifera Reuzenbalsemien	30
Heracleum mantegazzianum Reuzenberenklauw	32
Solidago canadensis Canadese guldenroede	34
Solidago gigantea Late guldenroede	35

WATERPLANTEN 37

Hydrocotyle ranunculoides Grote waternavel	38
Ludwigia grandiflora Waterteunisbloem	40
Crassula helmsii Watercrassula	41
Myriophyllum heterophyllum Ongelijkbl. vederkruid ..	42
Waterkaardenfamilie	43
Consensuslijst AlterIAS	44
Tabel verbreiding	46
Geraadpleegde werken	47
Colofon	48

INLEIDING

Invasieve exoten, een sluipend gevaar ...

De invloed van invasieve exoten op onze biodiversiteit is een sluipend gevaar dat erg onderschat wordt. In het verleden hebben we veel te weinig stilgestaan bij deze problematiek. De meeste invasieve exoten hebben een attractieve waarde en het komt dan ook niet direct bij ons op om die planten te vernielen. Indien we de verdere uitbreiding van invasieve exoten willen stoppen zullen we echter snel moeten ingrijpen.

Het herkennen van (kleine) nieuwe infectiebronnen en het snel en adequaat ingrijpen kan veel onheil voorkomen en is op termijn erg kostenbesparend. In deze publicatie reiken we beheerrichtlijnen aan ter bestrijding van deze kleine infectiebronnen. Deze beheermaatregelen zijn in de meeste gevallen sterk verschillend van het beheer van grote oppervlaktes met invasieve planten. Met dit zakboekje willen we vooral een handleiding geven aan onze terreinwerkers. Zij kennen hun terrein en zullen als eerste nieuwe infectiebronnen opmerken. Zij dragen bijgevolg een grote verantwoordelijkheid. We hopen door het formaat en de lay-out én de heel beknopte inhoud een echt 'zak'-boekje te hebben gemaakt dat bij iedere ploegbaas zijn plaatsje krijgt.

Deze publicatie is geen flora of determinatiegids

Via afbeeldingen en tekeningen hebben we getracht zo veel mogelijk informatie weer te geven. Indien de terreinwerkers twijfels hebben over een bepaalde plant kunnen ze best eerst de hulp inroepen van een specialist. Het overzicht van de geraadpleegde werken (zie pagina 47) kan hierbij van nut zijn. Bij een groot aantal planten hebben we een rubriek 'niet verwarring met' opgenomen. Het kan immers niet de bedoeling zijn van dit zakboekje dat waardevolle inheemse planten door onvoldoende vakkennis ten onrechte zouden worden weggehaald! Dit geldt in het bijzonder voor de waterplanten. Benevens het beheer is de nazorg ook heel erg belangrijk. Een regelmatige controle van de plek waar invasieven werden bestreden is een absolute noodzaak. Bovendien is samenwerken met alle betrokken terreinbeheerders een absolute noodzaak.

GEBRUIKSAANWIJZING

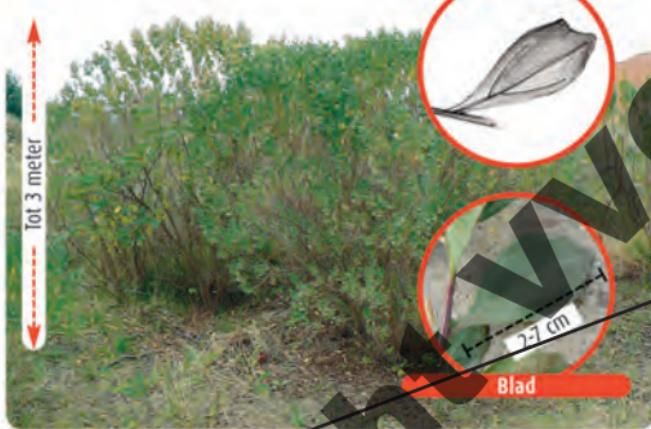
A1

Baccharis halimifolia

Struikaster

Introductie : 1924

Herkomst: Oosten van Noord-Amerika

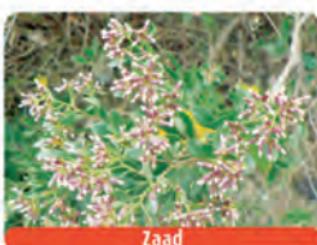
Beheer

- zaailing kan al in tweede jaar bloemen produceren
- wortelrestanten kunnen uitgroeien tot nieuwe plant
- afzetten van alle bovengrondse delen tijdens de groeiperiode en tijdens groeiseizoen blijven herhalen tot alle slapende ogen verdwenen zijn.
- ⚠ Vormt enkel langs de kust een probleem.

Lichtgroen tot zilverachtig blad

Zaad

| F M A M J J A S O N D

| F M A M J J A S O N D

| F M A M J J A S O N D

Voortplanting: • zaad, worteluitlopers en stengelfragmenten

- Land van herkomst
- Komt voor in de consensuslijst van AlterIAS
- Zwarte lijstcode (bewezen negatief effect) volgens Harmonia, het Belgisch informatiesysteem over invasieve exoten (www.ias.biodiversity.be). Zie p. 46 onderaan.
- Kleur verwijst naar planttype (zie inhoudstafel)
- **Rode tekstbalken** verwijzen naar invasieve planten
Groene tekstbalken verwijzen naar te behouden inheemse planten waarmee invasieën kunnen verward worden
- Richtlijnen voor uit te voeren beheer en bijkomende informatie

verwijderen van alle boven- en ondergrondse delen

handmatig verwijderen met spitvork in plaats van met spade

afvoeren naar een plek waar de plant volledig kan afsterven, achteraf best opbranden of meegeven met huishoudelijk afval

- belangrijke bijkomende informatie voor het beheren van de plant

- Kenmerken van de plant. Steeds **alle kenmerken** onderzoeken.

- In rood gemaarkeerd = periode waarin de plant bladeren draagt

- In rood gemaarkeerd = bloeitijdstip. Het is niet steeds zo dat een bloeiende plant ook vruchtbare zaden vormt.

- In rood gemaarkeerd = periode waarin de plant zaden kan dragen. In het geval van bessen kan die periode veel korter zijn als ze opgegeten worden door vogels.

- De meest typische kenmerken van de plant.

Ailanthus altissima

Hemelboom

Introducing: 1751

Herkomst: Centraal China

Beheer

- wortels van zaailingen kunnen tot 2 meter groeien op 2 jaar tijd
  - wortelrestanten kunnen uitgroeien tot nieuwe plant
  - wortels zijn relatief weinig vertakt
  - niet bovengronds afsnijden! Dit bevordert het aantal stam- en worteluitlopers.
- ⚠ Allergische reacties door schors en bladeren.

Bruin uitlopend blad

Ailanthusscheuten langs de weg

Samengesteld blad tot 1 meter lang

J F M A M J J A S O N D

J F M A M J J A S O N D

J F M A M J J A S O N D

- Voortplanting:**
- zaad, kiemt tot 5 jaar na uitzaaiing
  - worteluitlopers
  - oppervlakkige wortels tot 45 meter ver

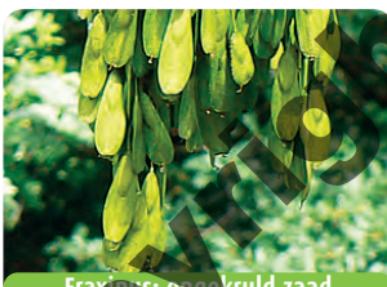
Niet verwarring met *Fraxinus excelsior* (Gewone es)

Fraxinus: zwarte fluwelen knop

Ailanthus: bruine knop

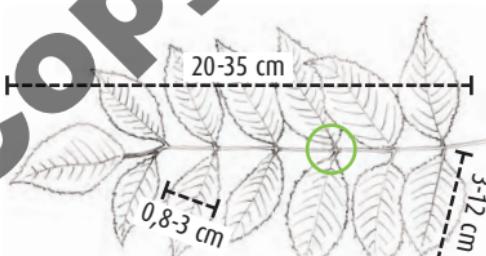

Fraxinus: ongekruld zaad

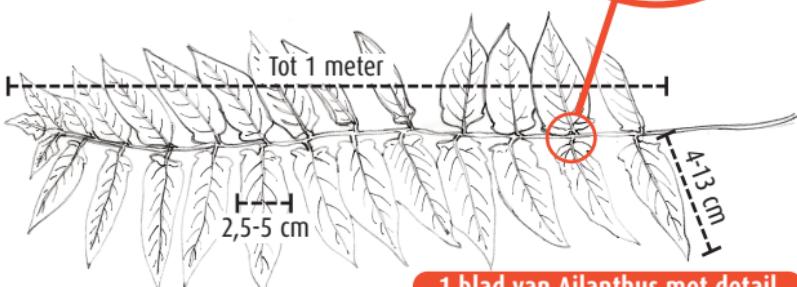
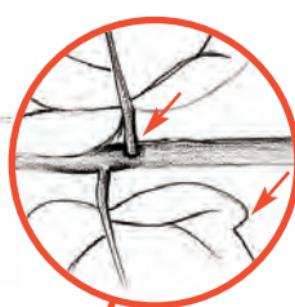

Ailanthus: gekruld zaad

Cop

1 blad van Fraxinus (getand)

1 blad van Ailanthus met detail

Rosa rugosa

Rimpelroos

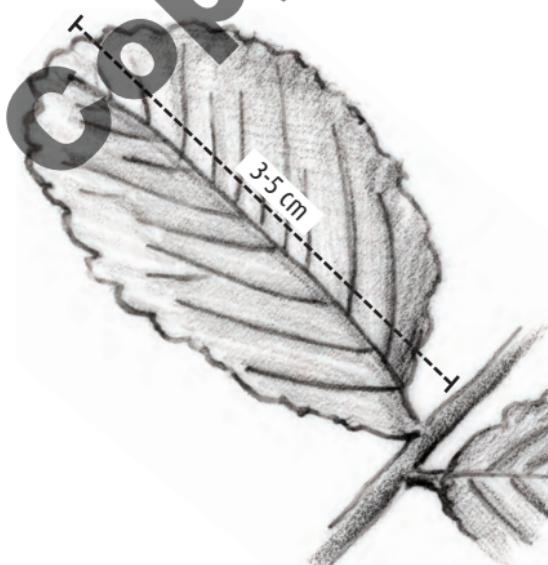
Introductie : 1796

Herkomst: Azië

Beheer

- wortels zijn weinig vertakt en kunnen diep wortelen
  - een klein stukje van een wortel of een restant van een takje kan uitgroeien tot een nieuwe plant
  - vermijden dat de plant bessen vormt
- ⚠ Vormt enkel langs de kust een probleem**

Deelblad - Onderaan dicht behaard

Wortel

J F M A M J J A S O N D

J F M A M J J A S O N D

J F M A M J J A S O N D

- Voortplanting:**
- zaad
  - stengeluitlopers
  - worteluitlopers
  - restanten van wortels

Niet verwarren met inheemse rozen

7-9 sterk rimpelige deelblaadjes

Bottels: breder dan hoog

Bloemgrootte

Blooitakken bezet met grotere, kleinere én naaldvormige stekels

Impatiens glandulifera

Reuzenbalsemien

Introductie : 1920

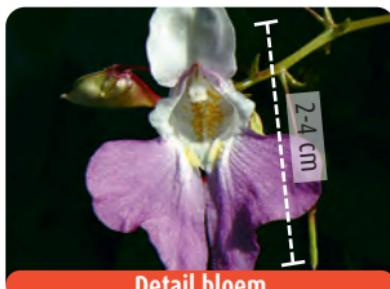
Herkomst: Westelijk Himalayagebergte

Beheer

- wortelgestel is vrij oppervlakkig
- worteliteinden vormen geen nieuwe planten
- zorgvuldig maaien voor de bloei en achteraf frequent uittrekken
- tussen ontkieming van zaad en het vormen van bloemen en zaden zit slechts 3 maand
- zaad vanuit zaaddoos tot 7 meter gekatapulteerd.

Detail bloemen en zaden

Detail bloem

Holle stengel

Stengel kan rode kleur hebben

J F M A M J J A S O N D

J F M A M J J A S O N D

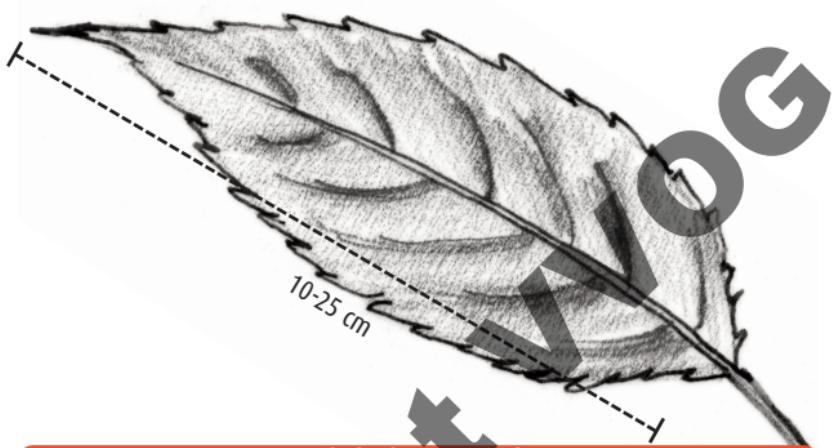

J F M A M J J A S O N D

Voortplanting:

- zaad

- restanten van stengels en wortels

Heracleum mantegazzianum

Reuzenberenklauw

Introductie : 1945

Herkomst: Kaukasus

©KU Leuven

Beheer

- stevige penwortel volledig verwijderen
  - in het vroege voorjaar penwortel met spade afsteken tot op een diepte van 15 cm en herhalen van zodra nieuwe bladeren zouden verschijnen
  - narijping zaden gaat snel zodat afgesneden bloeiende planten vruchtbaar zaad kunnen vormen
  - Vermijd bloemvorming gedurende minstens 5 jaar
- ⚠ Stengel- en bladharen kunnen ernstig verwonden!**
Beschermkledij is noodzakelijk!

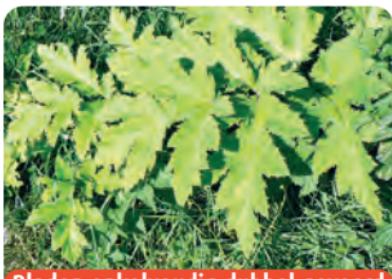
Stengel rood gevlekt en hol

Blad

Stengel behaard- tot 10 cm dik

Bladen enkelvoudig dubbel geveerd

©KU Leuven

J F M A M J J A S O N D

J F M A M J J A S O N D

J F M A M J J A S O N D

- Voortplanting:**
- via zaad (maximum 3 jaar in kiemrust)
  - oppervlakkige wortelrestanten
  - zaden tot 5 jaar kiemkrachtig

Niet verwassen met *Heracleum sphondylium* (Berenklaauw)

©KULeuven

H. sph.: geen rode stengelvlekken

Heracleum mantegazzianum

H. sph.: bloem ø tot 20 cm

H. manteg.: bloem ø tot 100 cm

©KULeuven

©KULeuven

Kruidachtigen

Heracleum sphondylium:
bladeren tot 60 cm.Heracleum mantegazzianum:
bladeren langer dan 1 meter.

Hydrocotyle ranunculoides

Grote waternavel

Introductie : 1998

Herkomst: Noord-Amerika

©W.banck.eu

Beheer

- plantgroei start vanaf de oeverrand
- planten breken snel in stukjes
- ieder klein restant in het water kan een nieuwe plant vormen
- controle na 3 à 4 weken, 5 maal gedurende 1ste jaar. 3 jaar volhouden
- mechanische vernietiging heeft tegenovergesteld effect met veel grotere plantdichthesen
- aanwezigheid steeds melden aan overste die contact opneemt met omliggende waterloopbeheerder.

©W. Van Landuyt

©KU Leuven

J F M A M J J A S O N D

J F M A M J J A S O N D

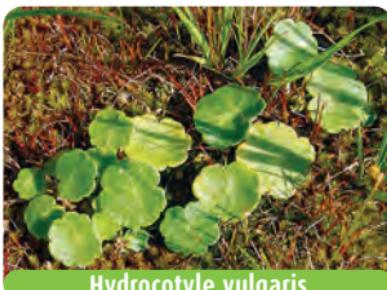

J F M A M J J A S O N D

- Voortplanting:**
- via fragmentatie
  - oppervlakkige wortelrestanten
  - vermeerdering via zaad is niet gekend

Niet verwarring met *Hydrocotyle vulgaris* (Waterval)

© KU Leuven

Hydrocotyle vulgaris

© W. Van Landuyt

Hydrocotyle ranunculoides

© KU Leuven

H. vulgaris: behaarde stengel

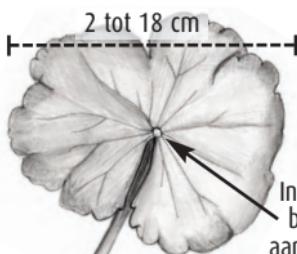
© W. Van Landuyt

H. ranunculoides: onbehaarde stengel

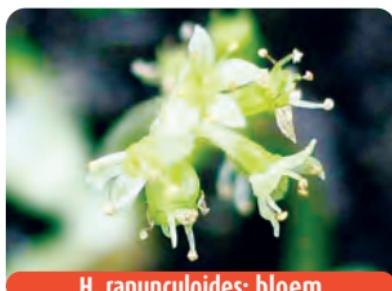
H. vulgaris: rond blad

H. ranunculoides: niervormig blad

Hydrocotyle vulgaris: bloem

H. ranunculoides: bloem

Waarom invasieve exoten bestrijden?

Invasieve exoten zijn planten die:

- door de mens geïntroduceerd werden buiten hun natuurlijk verspreidingsgebied
- geïntroduceerd werden na 1500
- in staat zijn om te overleven en zich voort te planten in de natuur
- een heel sterke verspreidingscapaciteit hebben die snel kan leiden tot inbeslagname van grote oppervlakten
- een ernstige bedreiging vormen voor onze biodiversiteit
- overstromingen kunnen veroorzaken
- soms een bedreiging vormen voor de gezondheid van de mens
- nu al jaarlijks in Europa meer dan 12.000.000.000 Euro/jaar aan beheer kosten

Meteen ingrijpen en bestrijden is de boodschap!

Infectiebronnen zijn plaatsen waar één of slechts enkele planten aanwezig zijn. Beheer van infectiebronnen is eenvoudig en goedkoop. Grottere infectiehaarden vergen een totaal andere aanpak en de kosten van bestrijding kunnen gigantisch hoog oplopen.

‘Dit boekje zal zeker voldoen aan de verwachtingen van veel lezers. Het heeft een goede lay-out en bevat heel veel pertinente informatie en afbeeldingen.’

Sonia Vanderhoeven,

Wetenschappelijk medewerkster Belgisch biodiversiteitsplatform

Een uitgave van de

Vereniging Voor Openbaar Groen vzw

Predikherenrei 1c • 8000 Brugge

T 050 33 21 33 • F 050 33 20 62

info@vvog.info • www.vvog.info